

Kasvikiertos Isolla hautausmaalla

“On täynnä vettä virtasi, janoiset siitä juotat,
ja runsaan siunauksesi, maan kasvulle sä tuotat.
Lehteen ja kukkaan, Luoja saat, auringon nousun, laskun maat
iloksi ihmisille.”

Virsi 572:2

Tervetuloa tutustumaan Ison hautausmaan kasveihin

Kuopion Iso hautausmaa on perustettu vuonna 1867. Pinta-alaltaan se on 15 hehtaaria. Hautausmaalla on arkku- ja uurnahautapaikkoja yhteensä 27 000. Arkkuhautauksia on vuosittain noin 300 ja uurnahautauksia 200.

Isolla hautausmaalla on järjestetty kesäisin kävelykierroksia, joilla on perehdytty tarkemmin johonkin tiettyyn aiheeseen. Useissa palautteissa on tiedusteltu mahdollisuutta järjestää kävelykierroksia, joilla tutustutaan hautausmaan kasveihin. Hauta- ja puistotoimi on palautteen innoittamana laatinut tämän oppaan. Työryhmään kuuluivat Seija Kukkonen, Veli-Matti Partanen ja Aarne Laukkanen.

Ison hautausmaan kasvivalikoima on runsas. Yli 100 kasvilajia antavat hautausmaalle ympäristön, joka tuo täällä liikkuvalla rauhaa sekä muistuttaa luonnon kiertokulusta.

Hautausmaan vanhassa osassa on noin 1 200 puuta. Kaikkien puiden kunto on tarkoin tutkittu ja tutkimuksen perusteella on laadittu vuosittainen hoito-ohjelma. Puu poistetaan vasta sitten kun sen kunto on niin huono, että se vaarantaa hautausmaalla liikkuvien turvallisuuden. Yhdenkin ison puun poistaminen saattaa muuttaa olennaisesti hautausmaan yleisilmettä. Poistetun puun tilalle pyrimme aina istuttamaan uuden puun.

Tähän oppaaseen on otettu 47 kasvia. Kävelykierros on numeroitu oppaan lopussa olevaan karttaan. Kierroksen varrella olevat kasvit on numeroitu. Kasveissa on puinen nimilappu, jossa on kasvin suomalainen ja tieteellinen nimi.

Oppaassa kasvit on ryhmitelty "suvuittain", joten kartan numerointi ei näin ollen ole oppaan kanssa yhteneväinen.

Toivon, että tätä opasta lukiessamme meille jokaiselle selviäisi kasvien tärkeys ekosysteemille ja hautausmaalla kävijöille.

Aarne Laukkanen
puistopäällikkö

Puutarhurin rukous

Hyvä Jumala,
anna armossasi sadetta joka päivä
jos vain sopii, keskiyöstä kello
kolmeen,
ja kuten tiedät hienoa ja lämmintä
jotta se hyvin imeytyy maahan.
Mutta varjele sateelta Silene,
Alyssum
Helianthemum, laventeli ja muut
jotka
kuten äärettömässä viisaudessasi
tiedät
pitävät kiitmyksestä, ja joiden nimet
voin
kirjoittaa paperille, jos niin tahdot.
Ja anna auringon paistaa koko
päivän,
vaikka ei tietenkään liikaa,
eikä Astilben,
Gentianan, Hostan eikä
Rhododendronin päälle.
Ja anna aina paljon kastetta ja
vähän tuulta,
runsaasti kastematoja, mutta ei
etanoita
eikä lehtitäitä eikä härmätauteja.
Ja jos sopii, anna kerran viikossa
sataa lannoitelinuosta.
Amen.

Karel Capek

KIRKKOTARHOISTA HAUTAUSMAIHIN

Ensimmäiset hautausmaat olivat kirkkojen välittömässä läheisyydessä olevia kirkkomaita, joilla oli hyvin vähän puuistutuksia. Se johtui mm. hautausjärjestyksestä, joka käytti maan niin tarkoin, ettei minkäänlaisille istutuksille jäänyt sijaa.

Ajan myötä hautausmaita alettiin perustaa taajamien ulkopuolelle. Kuninkaallisella kirjeellä määrättiin vuonna 1804, että uudet hautausmaat oli ympäröitävä puuistutuksilla.

Edellytykset nykyajan tutuille puistomaisille hautausmaille luotiin vuoden 1879 terveydenhoitoasetuksessa. Siinä puhuttiin hautausmaiden varustamisesta "tarkoituksenmukaisella istutuksella siellä missä asianhaarat sen sallivat".

Hautausmaiden ojittaminen aloitettiin ja maan laatuun kiinnitettiin huomiota niitä perustettaessa. Myös kukka-, pensas- ja puuistutukset pääsivät paikoin alkuun 1870 -luvulla. Edelläkävijänä on ollut Turun uusi hautausmaa, jonne tehtiin 1860 -luvulla hautakortteleita erottavat käytävät ja niiden varsille istutettiin puurivit.

1920- ja 30 -luvulla mm. pastori Väinö Forsman (v. 1926) ja taiteilija Ilmari Wirkkala (v. 1929) halusivat kiinnittää huomiota tärkeänä pidettyyn asiaan kärjistetyillä lausunnoillaan. Piispainkokous antoi ensimmäisen hautausmaiden malliohjesäännön vuonna 1929. Hautausmaiden Ystävät ry perustettiin 1933 ja sen myötävaikutuksella julkaistiin kirjallisuutta, laadittiin hautamuistomerkkien malleja sekä järjestettiin esitelmätilaisuuksia. Hautausmaiden hoidon parantaminen nähtiin kulttuuritehtävänä. "Jos seurakunta hartaudella vaalii Jumalan puistojaan, niin sen henkinen elämä on korkealla tasolla ja isänmaa sillä kulmalla uskollisten vartijain varassa." Joissakin seurakunnissa aloitettiin haudanhoidot ja perustettiin hautausmaapuutarhurien virkoja. Taiteilija Ilmari Wirkkala antoi ohjeita vuonna 1930 ilmestyneessä kirjassaan Haudan ja hautausmaan hoito:

- Kotimainen kasvi, joka on kiitollisin ja kaunein haudalla, on sananjalka, sama, jonka keväisiä vesoja kansa sanoo "kuolemankouriksi".

- Istutusten kauneusvaatimukset on kuitenkin asetettava kestävyysvaatimusten edelle.

- Haudan ei tarvitse olla suinkaan suruverhossa lyhyen kesämme aikana, vaan sillä on annettava värienkin loistaa ja katoavaisten kukkien puhua omaa kieltään sen katoamattoman rakkauden ylistykseksi, joka ei ole sidottu tämän ajallisen elämän kahleisiin, vaan kestää läpi aikojen.

ISON HAUTAUSMAAN KEHITYS SANIAISISTA KEIJUANGEROVoihin

Iso hautausmaa on perustettu vuonna 1867 ja sen ajan tavan mukaan se hakattiin paljaaksi ja tasoitettiin perustamisvaiheessa. Seurakunta ei hoitanut hautausmaata, mutta haudankaivajalla ja lukkarilla oli oikeus korjata sieltä heinää eläimilleen, jolloin myös vesakko pysyi jossain määrin kurissa.

Vuosisadan vaihteen jälkeen kaupungin väkiluku jatkoi kasvamistaan. Hautausmaan lisätarpeeseen vaikutti viime vuosisadalla se, ettei alueella ollut kunnollista suunnitelmaa.

Tosin lehtori J. Karlsson oli vuonna 1888 laatinut ensimmäisen asemakartan, mutta vasta metsänvartija J. Tarsalan vuonna 1900 laatima kartta loi rungon koko nykyisen hautausmaan vanhalle puolelle.

Aivan ensimmäiset kukkaistutukset tehtiin Hatsalan hautausmaalle jo 1800 -luvun alkupuolella. Kukkaistutukset kuitenkin yleistyivät vasta vapaussodan jälkeen. Alussa käytettiin monivuotisina kukkina ruusua, saniaista, lupiinia ja leimukukkaa. 1900 -luvun alusta myös yksityiset henkilöt saivat istuttaa puita. Nykyään se on pääsääntöisesti kielletty.

Kaupunkiseurakunnan ensimmäinen hautausmaanhoitajan virka perustettiin 1936 jolloin hänelle luotiin myös ohjesääntö. Yhä enenevässä määrin alettiin luovuttaa sukuhautoja seurakunnan hoitoon.

Ensimmäinen kokonaisvaltainen puustoa ja pensaistoa koskeva istutussuunnitelma tehtiin ja toteutettiin uudelle puolelle 1960 -luvulla.

HAVUPUITA JA -PENSAITA:

KUUSET, *Picea*

Kuuset kuuluvat mäntykasvien heimoon ja ovat levinneet pohjoisen pallonpuoliskon viileälle ilmastovyöhykkeelle ja lauhkean vyöhykkeen kylmimpiin osiin. Niiden levinneisyysalue on Ranskan Alpeilta Tyynenmeren rannikolle sekä Pohjois-Amerikassa mantereen poikki Atlantilta Tyynellemerelle.

Maailmassa on 30 - 50 eri kuusilajia, joista Suomessa kasvaa luontaisena vain metsäkuusi. Kuusien lajinsisäinen muotovaihtelu on usein suurta.

1 Metsäkuusi, *Picea abies*

Kuusi on levinnyt maahamme puulajeistamme viimeisimpänä noin 5000 vuotta sitten. Se levisi idästä länteen ja kasvaa nykyään koko maassa Lapin korkeimpia tuntureita lukuun ottamatta. Kuusesta tunnetaan Suomessa kaksi alalajia, korkeampi (15 - 30 metriä) ja leveämpi euroopankuusi Etelä-Suomessa sekä edellistä kapeampi ja lyhyempi (8 - 20 metriä) siperiankuusi Lapissa.

Kuusesta on löydetty yli 100 erilaista muotoa, joita käytetään lähinnä viherrakentamisessa. Tunnetuimpia lienevät surukuusi ja käärmekuusi. Kuusella on pinnanmyötäinen juuristo, joka tekee siitä aran myrskytuhoille. Se on varjoa sietävä viljavien maiden puulaji. Taimien kasvu on alussa hidasta ja kuusten ikä harvoin ylittää 400 vuotta. Kuusi on suosituimpia pihapuitamme. Siitä saa hyvän näkösuojan ja meluesteen sekä pensasaidan riittävän tilavaan paikkaan.

2 Okakuusi, *Picea pungens*

Okakuusi kasvaa luontaisena Pohjois-Amerikassa Kalliovuorten melko eteläisissä osissa 1800 - 3400 metrin korkeudessa. Okakuuselle ei sovi kostea eikä varjainen kasvupaikka. Sen siniharmaat lajikkeet (hopea- ja sinikuusi) ovat suosittuja koristepuita myös Suomessa. Meillä ne kasvavat noin 15 metriä korkeiksi puiksi. Kotiseuduillaan okakuusi saavuttaa 400 - 600 vuoden iän, mutta meillä vanhat puut ovat usein aika ränsistyneitä.

3 Serbiankuusi, *Picea omorika*

Serbiankuusi on kotoisin Bosniasta Sarajevon läheltä. Siellä sitä kasvaa pienellä alueella vuoristossa noin 1000 - 1500 metrin korkeudessa. Ensimmäiset siemenet tuotiin Suomeen vuonna 1906.

Serbiankuusella on kapea, tiivis ja tuuhea kasvutapa ja se on terve puu. Se kestää melko hyvin kaupunkien ilmansaasteita, mutta on arka liialle kasvualustan kosteudelle. Serbiankuusta käytetään pääasiassa koristepuuna puistoissa ja pihoissa. Viime vuosina sitä on kasvatettu myös joulupuuksi, sillä sen neulaset eivät varise helposti.

MÄNNYT, *Pinus*

Mäntykasvien heimoon kuuluvien mäntyjen levinneisyysalue on laajempi kuin minkään muun havupuusuvun, sillä ne ovat levinneet pohjoiselta metsänrajalta päiväntasaajalle asti.

Mäntyjen suvussa on yli 100 lajia, joista Suomessa kasvaa luontaisena (metsä)mänty.

4 Metsämänty, *Pinus sylvestris*

Mänty on levinnyt Suomeen heti jääkauden jälkeen noin 8900 vuotta sitten ja sen levinneisyysalue kattaa koko maan ulottuen kuusen levinneisyyttä pohjoisemmaksi.

Nuoret taimet kasvavat nopeasti ja männyn ikä saattaa Pohjois-Suomessa olla jopa 500-600 vuotta ja etelässäkin noin 250 vuotta.

Kasvupaikkavaatimustensa suhteen mänty on monipuolinen, mutta valoa se tarvitsee runsaasti. Se kestää huonosti ilmansaasteita mm. pitkäikäisten neulastensa takia. Männyn juuristo on arka maantäytölle. Paalujuurisena puuna se on myrskynkestävä.

5 Sembrämänty, *Pinus cembra*

Sembrämänty kasvaa luontaisesti laajalla alueella Länsi-Venäjällä ja Siperiassa.

Sitä alettiin viljellä Suomessa 1860 -luvun nälkävuosien jälkeen sen syötävien siementen takia. Käpyjä se rupeaa tekemään 25 - 30 -vuotiaana. Nykyään linnut (esim. pähkinähakit) käyttävät sen siemeniä ravinnokseen.

Sembrämänty on pyöreälatvuksinen viisineulasmänty (viisi neulasta samassa tupessa), ja se kasvaa 10-20 metriä korkeaksi. Se on pitkäikäinen (800 - 1200 vuotta), mutta se ränsistyy ja alaoksat kuolevat jo 40 - 50 vuoden iässä. Kasvupaikan suhteen se on vaatimatton.

Sembrämäntyä käytetään lähinnä koristepuuna.

6 **Makedonianmänty, Pinus peuce**

Tämän männyn luontainen kasvupaikka on pienellä alueella Balkanin niemimaalla. Se on tyypillinen vuoristopuu, joka muodostaa puhtaita metsiköitä 1600 - 2000 metrin korkeudella.

Makedonianmänty on eräs parhaiten meille sopeutunut ulkomainen havupuulaji. Siitä tulee 10 - 25 metriä korkea terve puu. Se on sembramännyn tapaan viisineulasmänty ja viihtyy mitä erilaisimmilla kasvupaikoilla.

Myös sen siemenet ovat syötäviä ja se on sembramäntyä parempi koristepuu, sillä sen latvus pysyy paremmin elävänä ja ulottuu usein maahan asti eikä kuolleita oksia jää rumentamaan puuta. Nuorena se ei tosin ole yhtä tuuheakasvuinen kuin sembramänty.

7 **Vuorimänty, Pinus mugo**

Vuorimänty on Keski- ja Etelä-Euroopan vuoristojen metsäraja- puu. Se on joko pensas tai pieni puu, joka saattaa kasvaa jopa 5 metriä korkeaksi. Pensasmaisena ja tuuheana vuorimänty pysyy leikkaamalla vuosiversoista vuosittain juhannuksen aikoihin kaksi kolmasosaa pois. Vuorimäntyä on käytetty viherrakentamisessa enemmän kuin mitään muuta vierasta havupuulajia. Sitä on helppo lisätä, se on verraten nopeakasvuinen eikä sillä ole suuria kasvupaikkavaatimuksia.

Kääpiövuorimänty on hidaskasvuinen vain 0.5 - 1 metriä korkeaksi kasvava vuorimännyn lajike. Kasvupaikkavaatimuksiltaan ja hoidoltaan se muistuttaa vuorimäntyä. Sitä käytetään paljon esim. havupuu- ja kivikkoryhmissä.

8 **Pensassembra, Pinus pumila**

Pensassembra kasvaa luontaisesti metsänrajassa Siperiassa ja Japanissa ja on siten talven kestävä Suomessakin Lappia myöten. Se on hidaskasvuinen, 1 - 1,5 metriä korkeaksi pensaaksi tuleva viisineulasmänty. Se on vuorimäntyä leveämpi ja tiheäkasvuisempi hieman lamoava pensas. Väriykseltään se on sinivihreä poiketen edukseen vuorimäntytien tummasta väristä. Erityisiä kasvupaikkavaatimuksia ei pensassebrallakaan ole.

TUIJAT, Thuja

Sypressikasvien heimoon kuuluvat tuijat ovat kotoisin Pohjois-Amerikasta ja Itä-Aasiasta. Tuijien sukuun kuuluu vain kuusi lajia, joista kaksi kasvaa

Amerikassa ja neljä Aasiassa. Ne kaikki ovat varjopuita ja niiden puuaines on melko lahonkestävää.

9 **Kanadantuija, Thuja occidentalis**

Kanadantuijan luontaiset kasvupaikat ovat Pohjois-Amerikan itäosissa ja suurten järvien alueella.

Siitä tulee meillä 12 metriä korkea kartiomainen puu. Se kestää hyvin leikkausta ja soveltuu siten myös leikattuihin pensasaitoihin. Kanadantuija menestyy vielä Keski-Suomessa ja kasvaa vaatimattomallakin paikalla. Talvisin neulaset punertuvat, mutta vihreä väri palautuu keväällä.

Pilarituija ja **pallotuija** ovat kanadantuijan lajikkeita ja niitä käytetään kivikko- ja pensasryhmissä sekä vaikkapa aidanteissa.

JALOKUUSET, Abies

Jalokuuset eli pihdat kuuluvat mäntykasvien heimoon. Ne ovat levinneet pohjoisen pallonpuoliskon viileään ja lauhkeaan ilmastovyöhykkeeseen ja ovat usein vuoristojen puulajeja. Siperian- ja palsamipihta kasvavat luontaisesti myös alavilla mailla, palsamipihta jopa soilla. Suvussa on 40 - 50 eri lajia.

Tyypillistä pihdoille ovat sileä runko ja pehmeät, litteät neulaset, jotka eivät varise helposti. Siitä syystä niistä on tullutkin suosittuja viljeltyjä joulupuita, sillä jopa ilman vesijalkaa neulaset kestävät varisematta pari viikkoa.

10 **Siperianpihta, Abies sibirica**

Siperianpihta on Siperian taigan puulaji, jonka luontainen kasvupaikka ulottuu Vianmeren itäpuolelta aina Tyynelle valtamerelle saakka.

Se on eniten koristepuuna käytetty pihta Suomessa. Sitä on istutettu 1800 -luvulta alkaen ja sillä on pitkät perinteet kartanoiden ja puistojen "jalokuusena".

Siperianpihdalla on kaunis, kapea kasvutapa ja tyypillisesti terävä latvus. Avoimella paikalla sen oksat säilyvät vihreinä alas asti ja saattavat jopa juurtua maahan muodostaen pienen puuryhmän. Se haaroo helposti ja kaksoislatvat olisikin hyvä poistaa heti niiden ilmestyttyä. Siperianpihdasta tulee 20 - 25 metriä korkea. Kovin pitkäikäinen se ei ole mm. huonon lahonkestonsa takia.

Siperianpihta on talvenkestävä Oulun lääniin asti. Se menestyy monenlaisilla kasvupaikoilla, mutta parhaiten se kasvaa tuoreessa runsasravinteisessa maassa.

MUITA HAVUPUITA:

11 Douglasskuusi, *Pseudotsuga menziesii*

Douglasskuuset kuuluvat mäntykasvien heimoon. Sukuun kuuluu ainoastaan neljä lajia, joista kaksi kasvaa Pohjois-Amerikan länsirannikolla ja kaksi Itä-Aasiassa. Suomessa on kokeiltu vain tätä yhtä lajia, joka on kotoisin Amerikasta.

Se on tuotu Suomeen 1900 -luvun alussa ja on ilmeisesti lehtikuusten ja kontortamännyn ohella lupaavin vieras puulaji maassamme. Jopa 60% Pohjois-Amerikan länsiosan metsävaroista on douglasskuusta, mikä on ymmärrettävää, sillä se on yksi maailman kookkaimmiksi kasvavista puulajeista. Sahapuusta käytetään myös oregoninmänty -nimitystä. Koristepuuna melko vähän käytetyllä douglasskuusella on samanlaiset kasvupaikkavaatimukset kuin kotimaisella kuusellakin. Se kestää kuitenkin ilmansaasteita omaa kuustamme paremmin.

Douglasskuusen tunnistaa helpoiten kävyistä, joissa näkyvät esiintyöntyneet kolmijakoiset suojussuomut.

12 Pilarikataja, *Juniperus communis f. suecica*

Sypressikasveihin kuuluvien katajien kapeakasvuinen muoto pilarikataja on luontainen Etelä-Suomessa, jossa se on paikoin yleinenkin. Sillä on pystyt nuokkuvakärkiset haarat ja siitä tulee 3 - 7 metriä korkea pikku puu. Joskus on tavattu jopa 15 metriä korkeita yksilöitä.

Kataja on kestävä koko maassa, mutta myynnissä olevat pilarimuodot ovat useimmiten ulkomaista alkuperää eivätkä niin kestäviä. Katajat menestyvät parhaiten aurinkoisilla ja kuivilla tai tuoreilla kasvupaikoilla. Varjoisilla paikoilla saattavat neulaset tuhoutua sienitautien takia.

LEHTIPUITA:

KOIVUT, *Betula*

Pohjoisella pallonpuoliskolla tunnetaan noin 40 koivulajia, joista Suomessa luonnonvaraisena kasvaa kolme lajia, raudus-, hies- ja vaivaiskoivu. Mitä pohjoisempana kotimaiset lajimme kasvavat sitä valkoisempi on niiden runko.

13 Hieskoivu, *Betula pubescens*

Hieskoivu on ensimmäinen Suomeen jääkauden jälkeen, noin 10 000 vuotta sitten, vaeltanut puulaji.

Se viihtyy monentyppisillä kasvupaikoilla ja sietää jopa seisovaa vettä. Parhaiten se kasvaa avoimella aurinkoisella tai puolivarjoisella paikalla, jossa on riittävästi kosteutta. Hieskoivu kasvaa luonnonvaraisena Lapin tuntureille saakka, jossa se on nimetty tunturikoivu -nimiseksi alalajiksi. Hieskoivu ei ole aivan niin pitkäikäinen kuin rauduskoivu eikä sen kasvutapa ole yhtä kaunis. Siitä huolimatta valtaosa mm. kaupunkien puistoihin istutetuista koivuista on hieskoivuja.

14 Rauduskoivu, *Betula pendula*

Rauduskoivu on levinnyt maahamme idästä samanaikaisesti männyn kanssa noin 9000 vuotta sitten. Nykyään se on yleinen koko maassa aivan pohjoisinta Lappia lukuun ottamatta. Suomen ja tiettävästi koko maailman pohjoisin laaja rauduskoivuesiintymä on Kittilän kunnan Sirkan kylässä (Sätkänevaaran koivikko). Siitä tulee avoimella paikalla kookas (noin 25 metriä korkea) ja leveälatsuksinen puu. Se tarvitsee paljon valoa, menestyy kuivahkoilla ja tuoreilla kasvupaikoilla ja on nopeakasvuinen nuoruusvaiheessa. Sen biologinen ikä on 100 vuotta ja harvoin siitä tulee yli 150 vuotias. Rauduskoivusta on useita liuskalehtisiä lajikkeita, esim pirkkalan-, loimaan- ja taalainkoivu, ja myös visakoivu on sen muunnos.

TILIA, lehmukset

Lehmuskasveihin kuuluvia lehmuksia tunnetaan Euroopassa viisi lajia ja pohjoisella pallonpuoliskolla n. 45 eri lajia. Lehmukset risteytyvät helposti keskenään. Suomessa ainut luonnonvarainen laji on metsälehmus.

15 Metsälehmus, *Tilia cordata*

Metsälehmus kasvaa Suomessa luonnonvaraisena Pohjanlahden rannikolla Vaasan, sisämaassa Iisalmen ja Itä-Suomessa Joensuun korkeudelle saakka. Se levisi maahamme noin 8000 vuotta sitten. Luonnossa se kasvaa lehdoissa tai lehtomaisilla kankailla, joissa maaperä on ilmava. Metsälehmus on Suomen yleisin ja laajimmin levinnyt jalo lehtipuu.

Sen kuoresta on saatu sidontaan käytettävää niintä, johon viittaa myös siitä aiemmin käytetty niinipuu -nimi.

Metsälehmus on kookas, jopa yli 30 metriä korkea, ja iäkkääksi tuleva puu. Se voi elää useita satoja vuosia (800 vuotta). Vanhojen lehmusten rungot ovat usein sisältä lahoja, mutta puu sietää sitä hyvin eli lahoukset ei heikennä sen elinvoimaisuutta eikä pystyssä pysymistä. Alimmat haarat ovat vanhemmiten riippuvia ja runko on tavallisesti muhkuraton.

Se on kalkinsuosija, joka viihtyy valoisilla, lämpimillä ja ravinteikkailla kasvupaikoilla.

16 Puistolehmus, *Tilia x vulgaris*

Metsälehmuksen ja isolehtilehmuksen risteymä puistolehmus on meillä yleisimmin viljelty lehmus. Sitä käytetään varsin paljon kadunvarsipuuna sen kartiomaisen kasvutavan ja hyvän ilmansaasteiden keston takia. Se kestää hyvin myös leikkauksia eivätkä sen vanhatkaan oksat ole riippuvia.

Puistolehmuksen rungossa on paljon muhkuroita, joista kasvavia versoja on jatkuvasti poistettava.

ACER, vaahterat

Vaahteroita on maailmassa 160 lajia, joista yli sata kasvaa Kiinassa. Suomessa ainut luonnonvarainen on metsävaahtera, joka on Keski-Euroopan lehtimetsäalueen puulaji.

17 Metsävaahtera, *Acer platanoides*

Metsävaahteraa tavataan Suomessa luonnonvaraisena linjan Pori-Tampere-Korpilahti-Puumala-Värtsilä eteläpuolella. Ensimmäiset metsävaahterat levisivät tänne noin 6000 vuotta sitten. Kasvupaikkansa suhteen melko vaatimaton vaahtera kasvaa luonnostaan avoimilla paikoilla lehdoissa sekä lehti- ja sekametsissä. Se ei siedä seisovaa vettä eikä viihdy savimailla.

Metsävaahtera kasvaa nuorena nopeasti eläen kuitenkin harvoin yli 100 vuotiaaksi. Siitä tulee 10 - 20 metriä korkea, mutta sen runko haarautuu usein jo varhain ja vanhemmiten puun latvuksen halkaisija monesti onkin suurempi kuin sen korkeus.

Piha- ja puistopuuna se on yksi parhaista mm. kauniin syysvärityksen takia. Keväinen kukinta lehtien puhkeamisen aikaan on myös viehättävä.

Se kestää hyvin ilmansaasteita, mutta toisaalta katusuolaa se ei siedä.

Vaahteranterväplä/pikilaikkusieni aiheuttaa nuorten puiden ja vanhempien puiden alaoksien lehtiin tummia laikkuja. Sienitaudin saa häviämään haravoimalla lehdet syksyisin.

Vaahteran puuaines on erittäin kulutuksenkestävää mutta ei säänkestävää ja sen mahlasta voidaan valmistaa vaahterasiirappia ja -sokeria.

SORBUS, pihlajat

Ruusukasvien heimoon kuuluvia pihlajia on noin 80 lajia pohjoisella pallonpuoliskolla. Niiden marjojen väri vaihtelee valkoisesta keltaisen, oranssin ja punaisen kautta viininpunaiseen. Kasvien kokokin vaihtelee

suuresti pienimpien ollessa vain 10 cm ja suurimpien 10 - 15 m korkeita. Pihlajia on sekä puita että pensaita.

18 Kotipihlaja, *Sorbus aucuparia*

Kotipihlajan tarkka saapumisajankohta Suomeen ei ole tiedossa, mutta on päätelty, että se on saapunut ennen 7000 vuotta sitten alkanutta lämmintä ja kosteaa kautta. Se kasvaa koko maassa puurajalle saakka ja on nykyään maamme yleisin pensas ja toiseksi yleisin pihapuu. Se on ollut jo kauan suosittu koristekasvi ympärivuotisen kauneutensa takia.

Kovin pitkäikäinen nuorena nopeasti kehittyvä kotipihlaja ei ole, sillä se saavuttaa korkeintaan 80 vuoden iän ja 10 - 15 metrin korkeuden.

Pihlaja ei menesty savimaassa ja kasvaa parhaiten runsasravinteisessa ja tuoreessa maassa aurinkoisella paikalla. Sillä on laajalle ja syvälle levittyvä juuristo ja erinomainen vesomiskyky.

Kotipihlaja on Pohjois-Savon maakuntakasvi.

19 Ruotsinpihlaja, *Sorbus intermedia*

Ruotsinpihlajan alkuperäinen levinneisyysalue on pääasiallisesti Etelä-Ruotsissa ja Ahvenanmaalla sekä harvinaisena Turun saaristossa. Se on luultavasti kehittynyt kahden muun pihlajalajin risteymänä. Se on hidaskasvuinen ja karaistunut puulaji, josta tulee 10 - 15 metriä korkea ja harvoin yli 100 vuotias.

Ruotsinpihlaja on suosittu puisto-, kujanne- ja pihapuu vähäisten kasvupaikkavaatimustensa sekä runsaan kukintansa ja marjasatonsa vuoksi. Sillä on luonnostaan pyöreä ja säännöllinen latvus ja se kestää leikkaamista (pensasaidat).

MUITA LEHTIPUITA:

20 Pilaritervaleppä, *Alnus glutinosa f. pyramidalis*

Koivukasvien heimoon kuuluvia leppiä tunnetaan noin 30 eri lajia pohjoisella pallonpuoliskolla. Suomessa luonnonvaraisena kasvaa ainoastaan harmaa- ja tervaleppä.

Viljeltävä lajimäärä saattaa tulevaisuudessa kuitenkin lisääntyä, sillä joillakin lepillä on erittäin koristeelliset lehdet.

Pilaritervaleppä on tervalepän kapealatuksinen muoto, joka alunperin löydettiin Kotkasta ja on hyvä lisä puuvalikoimaamme. Se kasvaa luontaisena ja hyvin harvinaisena Uudellamaalla.

21 Pylväshaapa, *Populus tremula* ‘Erecta’

Haavat kuuluvat pajukasvien heimoon. Pylväshaapa on haavan kapeakasvuinen lajike, joka on löydetty luonnosta Ruotsista. Sillä on erittäin jyrkät ylöspäin suuntautuvat oksakulmat, jotka tekevät siitä kapean. Poikkeavan ulkonäkönsä takia sitä on syytä käyttää lähinnä rakennetussa ympäristössä yksittäiskasvina, ryhmänä tai rivistönä. Pylväshaapa on kestävä Oulun korkeudelle saakka ja on kasvupaikkansa suhteen yhtä vaatimaton kuin haapakin. Varjoisilla paikoilla latvus jää harvaksi. Siitä tulee 5 - 17 metriä korkea puu. Pylväshaavat on usein vartettu tavalliseen haapaan jolloin juurivesoista voi olla riesaa. Ne on poistettava samoin kuin sivulle päin taipuvat oksatkin.

Pylväshaapojen pahin tuholainen runkohaapsanen on kovakuoriainen, jonka toukat kaivautuvat kuoren läpi puiden rungon sisälle. Toukkien tuhon huomaa purukasoista puun tyvellä. Toukkien tekemään käytävään leviävät lahottajasienet, joista kapearunkoisen ja ohuttyvisen pylväshaavan on vaikea selvittää.

LEHTIPENSAITA:

PENSASANGERVOT, *Spiraea*

Ruusukasvien heimoon kuuluvia pensasangervoja tunnetaan noin 80 lajia, jotka kaikki ovat matalakasvuisia. Meillä viljellään pariakymmentä lajia ja niiden lisäksi lukuisia risteymiä eli “hybridejä”.

Kukinnan väri vaihtelee valkoisesta punaisen eri sävyihin. Pensaiden leikkauksen kannalta on tärkeä tietää, että angervojen kukat kehittyvät joko saman vuoden versoihin (ruusuangervo) tai edellisen vuoden versoihin (norjanangervo).

Angervot ovat kasvualustan suhteen melko vaatimattomia ja ne kukkivat parhaiten aurinkoisella ja lämpimällä paikalla.

22 Idänvirpiangervo, *Spiraea chamaedryfolia*

Tämä helppohoitoinen ja vaatimaton, keväällä aikaisin lehteen tuleva 1 - 1,5 metriä korkea pensas on kestävä koko maassa. Sitä käytetään mm. aidanteissa, pensasryhmissä ja metsänreunaistutuksissa. Se on helppo tunnistaa polvekkeellisistä versoistaan. Virpiangervo kukkii kesäkuussa ja sen valkoiset kukat ovat edellisen vuoden versoissa.

23 Keijuangervo, *Spiraea japonica* ‘Little Princess’

Keijuangervo on Suomessa viljeltävistä angervoista matalin, vain 50 - 80 cm korkea. Se on kestävä Keski-Suomea myöten ja pienuutensa takia se sopii käytettäväksi perenna- ja kivikkoryhmissä.

Keijuangervolla on vaalean ruusunpunaiset kukat saman vuoden versoissa ja pitkä kukinta-aika loppukesällä.

24 Norjanangervo, *Spiraea* ‘Grefsheim’

Norjanangervo on löydetty vuonna 1949 Grefsheimin taimistosta Norjasta. Nykyisin se on hyvin suosittu pensas ympäri Eurooppaa. Se on tiheä, ohut- ja kaarevaversoinen pensas, joka kukkii kesäkuussa edellisen vuoden versoilla. Kukut ovat valkoisia ja niitä on hyvin runsaasti. Pensas on kestävä Oulun lääniä myöten ja viihtyy parhaiten aurinkoisilla paikoilla. Sitä käytetään yksittäis-, ryhmä- ja suojapensaana.

25 Ruusuangervo, *Spiraea japonica* ‘Froebeli’

Yleisvaikutelma pensaan väristä on ruskeanpunertava, sillä lehdet ovat keväällä puhjetessaan ja myös syksyllä punertavia.

Ruusuangervo on 0,5 - 1 metriä korkea, tiheä- ja leveäkasvuinen pensas, joka kukkii heinä - elokuussa purppuranpunaisin kukin. Kukut kehittyvät saman vuoden versoihin.

Ruusuangervo on kestävä Keski-Suomea myöten. Leikkaamattomasta pensaasta tulee metrin korkuinen pienin kukinnoin kukkiva pensas, mutta leikatun pensaan kukinnot ovat suuremmat ja se pysyy matalana.

26 Rusopajuangervo, *Spiraea Billiardii*-hybr.

Rusopajuangervoa löytää vanhoista puutarhoista suuriksi kasvustoiksi levinneenä. Juurivesojen muodostuminen onkin sen haittapuoli, mutta esim. nurmikon leikkauksella sen voi pitää kurissa. Se kasvaa 1 - 1,5 metriä korkeaksi pensaaksi, jonka saman vuoden versoissa olevat tummanruusunpunaiset kukinnot ovat parikymmentä senttiä pitkiä. Suhteellisen myöhäinen kukinta elo-syyskuussa ja hyvä talvenkestävyys tekevät pajuangervosta arvokkaan koristepensaana. Se on käyttökelpoinen pensasryhmiin, aidanteeksi, suojapensaaksi ja jopa villiintymään sopiviin paikkoihin.

27 Koivuangervo, *Spiraea betulifolia*

Koivuangervo on suosittu alle metrin korkuinen ja pyöreämuotoinen Japanista kotoisin oleva pensas. Se on tuuhea ja pystykasvuinen sekä jäykkäversoisenä hyvin lumen painoa kestävä kasvi. Se kukkii runsaasti kermanvalkoisin kukin saman vuoden versoilla ja on talvenkestävä koko maassa. Runsain kukinta ja paras syysväriyty kehittyvät valoisalla paikalla.

Koivuangervoa käytetään aidanteissa sekä pensas- ja perennaryhmissä.

KUUSAMAT, *Lonicera*

Suvusta tunnetaan pohjoisella pallonpuoliskolla noin 180 lajia. Suomessa on kaksi luonnonvaraista kuusamalajia; sinikuusama, joka on rauhoitettu ja joka alunperin on löydetty Kuusamosta sekä lehtokuusama, joka kasvaa yleisenä Keski-Suomessa asti. Kuusamat kuuluvat kuusamakasvien heimoon, niiden lehdet ovat aina vastakkain ja suvussa on sekä pensaita että köynnöksiä.

28 Rusokuusama, *Lonicera tatarica*

Rusokuusama kasvaa 3 - 4 metriä korkeaksi, vanhana kaarevaoksaiseksi pensaaksi. Sillä on vaalean- tai tummanrusunpunaiset tai valkoiset kukat ja oranssit tai punaiset marjat. Miltei koko maassa kestävä rusokuusama sopii niin yksittäiskasviksi kuin ryhmä-, suoja- tai taustapensaaksi. Se kasvaa parhaiten tuoreessa, runsasravinteisessa ja läpäisevässä maaperässä, mutta viihtyy myös savimailla. Kukinta on runsainta aurinkoisella paikalla. Pensasta olisi leikattava aika ajoin poistamalla siitä vanhimmat oksat kasvun ja kukinnan parantamiseksi. Paahteisilla paikoilla pensasta saattavat vaivata kirvat ja kasvitaudit.

29 Sinikuusama, *Lonicera caerulea*

Leveä, tiheä ja jäykkäöksäinen sinikuusama kasvaa 1,5 - 2 metriä korkeaksi. Se on vaatimaton kasvupaikan ja kasvualustan suhteen viihtyen jopa varjossa ja savimailla. Sen koristearvo perustuu tiheään, peittävään ja koristeelliseen lehdistöön. Se kukkii touko- kesäkuussa kellanvalkein kukin, syksyllä siihen tulee siniset marjat. Hyvän peittävyytensä takia sinikuusamaa käytetään paljon esim. pensasryhmissä ja suojaapensaana. Yksittäiset vanhat ja leveät sinikuusamat voivat myös olla komeita.

RUUSUT, *Rosa*

Ruusujen sukuun kuuluu 100 - 200 luonnonvaraista lajia pohjoisen pallonpuoliskon lauhkealla ja subtrooppisella vyöhykkeellä. Ruusut ovat piikkisiä pensaita, joiden marjaa sanotaan kiulukaksi. Ruusuja on arvostettu muinaisista ajoista lähtien ja ruusujen viljelyn arvellaan alkaneen 4000 - 5000 vuotta sitten Kiinassa ja Välimeren maissa. Ruusut jaetaan yleensä kolmeen ryhmään: pensas-, köynnös- ja ryhmäruusuihin.

30 Kurtturuusu, *Rosa rugosa*

Kurtturuusu on ollut jo pitkään hyvin suosittu pensasruusu johtuen mm. hyvästä talvenkestävyydestä, kasvutavasta ja pitkästä kukinnasta. Se sietää hyvin ilmansaasteita ja maantiesuolaa. Siitä syystä sitä käytetään paljon teiden ja katujen varsilla. Pensas tarvitsee säännöllistä harvennusta ja nuorennusleikkausta ja se kestää myös vuosittaisen alas leikkauksen. Kukkat ovat yksinkertaisia, suurikokoisia ja punaisia (lajikkeilla muitakin värejä). Kiulukat ovat tiilenpunaisia ja lehtien syysväri on keltainen. Kurtturuusu on erityisen piikkikas pensas jota kuvaa siitä käytetty äkäruusu-nimikin.

31 Hansaruusu, *Rosa rugosa* 'Hansa'

Hansaruusu on kurtturuusun lajike ja eroaa siitä vain kerrannaisten kukkiensa puolesta. Sen kukinta-aika on kurtturuusua hiukan pitempi jatkuen usein syksyyn saakka. Hansaruusun kukat ovat karminpunaiset.

32 Juhannusruusu, *Rosa pimpinellifolia*

Koko maassa kestävä juhannusruusu on suosituin pensasruusumme, sillä sitä on perinteisesti istutettu paljon maaseudulle. Se viihtyy hyvinkin vaatimattomilla kasvupaikoilla eikä ole kärsinyt pakkasvaurioista ankarinakaan talvina. Juhannusruusu on helppohoitoinen. Ränsistyneitä vanhoja oksia voidaan tarvittaessa poistaa, mutta muuta hoitoa se ei juurikaan kaipaa. Kukkat ovat hyväntuoksuisia ja kermanvalkeita. Kotimaiset kannat juhannusruususta ovat kerrannaiskukkaisia, mutta monesti myynnissä olevat taimet ovat ulkomailta tuotuja ja niiden kukat yksinkertaisia.

33 Punalehtiruusu, *Rosa glauca*

Punalehtiruusu on kotoisin Etelä-Euroopan vuoristoista, mutta on silti talvenkestävä miltei koko maassa. Siitä saattaa tulla jopa 2,5 metriä korkea pysty- ja harvavartinen pensas. Sen koristearvo perustuu lähinnä lehtien punaiseen väritykseen. Kukkat ovat aika vaatimattomia, karminpunaisenruusunpunaisia ja yksinkertaisia. Pensas menestyy sekä aurinkoisella että varjoisalla paikalla, mutta varjossa lehdet ovat lähes vihreitä ja härmäsienet saattavat vaivata kasvia.

34 Valamonruusu, *Rosa* 'Splendens'

Oulujärven tienoille saakka talven kestävä valamonruusu on yksi meillä eniten viljellyistä pensasruusuista. Varsinkin maaseudulla sitä on paljon, sillä sitä on ollut helppo lisätä juurivesoista. Sen alkuperä ei ole

tiedossa eikä ole osattu selittää sitäkään, miksi se on miltei tuntematon jo muissa pohjoismaissa.

Siitä tulee 1 - 1,5 metriä korkea pensas, jolla on melko suuret puolikerrannaiset ja loistavan punaiset kukat.

Valamonruusu on helppohoitoinen pensas, joka kaipaa ainoastaan vanhimpien oksien poistoa, jos kukinta alkaa vähentyä.

SYREENIT, Syringa

Öljypuukasvien heimoon kuuluvista syreeneistä tunnetaan noin 30 lajia Aasiasta ja Kaakkois-Euroopasta. Viljellyt lajit risteytyvät usein keskenään ja niiden erottaminen toisistaan on vaikeaa.

35 Pihasyreeni, Syringa vulgaris

Pihasyreeni on runsaan kukintansa ja tuoksuvien kukkiensa vuoksi suosittu pihakasvi. Kukkat ovat vaalean sinililjat ja 'Alba' -lajikkeella valkoiset. Se kasvaa 2 - 5 metriä korkeaksi tiheäksi pensaaksi ja menestyy vielä Etelä-Lapissakin. Parhaiten se viihtyy aurinkoisella tai puolivarjoisella paikalla runsasravinteisessa kasvualustassa.

Sitä käytetään pääasiassa yksittäis- ja ryhmäpensaana sekä suoja-aidanteena. Perinteisesti sitä on istutettu oleskelupaikan ympärille ja siitä on kasvatettu syreenimajoja.

36 Unkarinsyreeni, Syringa josikaea

Unkarinsyreenin suosio perustuu tummaan lehdistöön, tuuheaan kasvutapaan ja runsaaseen kukintaan. Se on talvenkestävä ja terve pensas, joka kasvaa 3 - 4 metriä korkeaksi.

TUOMIPIHLAJAT, Amelanchier

Tuomipihlajat kuuluvat ruusukasveihin ja niiden sukuun kuuluu noin 25 lajia, joista suurin osa on kotoisin Pohjois-Amerikasta. Ne ovat useimmiten pensaita, mutta voivat olla myös pieniä puita. Ensimmäiset tuomipihlajat toi Suomeen Pietari Kalm Pohjois-Amerikkaan vuosina 1748 - 1751 suuntautuneelta kasvienkeruumatkaltaan.

37 Isotuomipihlaja, Amelanchier spicata

Isotuomipihlajaa on istutettu viime vuosisadan alkupuolelta lähtien ja se onkin levinnyt laajalti luontoon lintujen levittämänä. Se on

korkea (2 - 6 metriä), runsaasti tyviversoja muodostava pensas. Sillä on valkoiset kukat ja syötävät sinimustat marjat.

Lappia myöten talvenkestävä isotuomipihlaja on vaatimaton kasvupaikan suhteen ja menestyy aurinkoisella ja puolivarjoisella paikalla.

Isotuomipihlajalla on tiheä, peittävä kasvutapa ja runsas kukinta.

Oranssinpunainen syysväri on myös kaunis. Sitä voidaan käyttää monipuolisesti yksittäis-, ryhmä- ja suoja-pensaana sekä leikattuna aitana että vapaasti kasvavana aidanteena.

38 Sirotuomipihlaja, Amelanchier laevis

Sirotuomipihlajalla on nimensä mukaisesti kaunis ja siro kasvutapa.

Se kasvaa 3 - 4 metriä korkeaksi pensaaksi, jonka versot vanhemmiten kaartuvat sivulle. Lehdet ovat puhjetessaan tummanpunaruskeat ja syksyllä niissä on punaoranssi syysväri. Pensas on talvenkestävä Etelä-Suomessa ja edullisilla paikoilla Keski-Suomen eteläosissa. Se on vaatimaton maan laadun suhteen, mutta kukinta ja syysväri ovat parhaita aurinkoisella paikalla.

MUITA LEHTIPENSAITA:

39 Koristearonia, Aronia melanocarpa

Ruusukasveihin kuuluvia aronioita tunnetaan vain kolme lajia. Ne ovat kotoisin Pohjois-Amerikasta ja menestyvät kaikki Suomessa.

Koristearonia on noin 1,5 metriä korkea pystykasvuinen pensas, jolla on kauniit kiiltävän tummanvihreät lehdet ja valkoiset kukkatertut. Syksyllä pensasta koristavat mustat marjat ja loistavan punainen syysväri. Pensasta käytetään yksittäis- ja ryhmäpensaana sekä leikattuna että vapaasti kasvavana aitana.

Marjat ovat syötäviä ja sisältävät paljon C-vitamiinia. Erityisesti marjantuotantoon on jalostettu lajike 'Viking'.

PERENNOJA:

Perennat ovat monivuotisia ruohovartisia koristekasveja. Yleensä ne ovat kesävihantia eli niiden lehdet säilyvät kevästä syksyyn. Ne voivat olla myös ainavihantia tai talvivihantia, jolloin lehdet kasvavat loppukesällä tai syksyllä ja kuolevat seuraavana kesänä kukinnan jälkeen. Erilaisia perennoja ovat mm. maanpeitekasvit, kivikkokasvit ja suurperennat.

Suomessa perennoja on viljelty koristekäyttöön vasta 1800 -luvulta lähtien. Alkuaikoina niitä kasvatettiin lähinnä kartanoiden pihossa ja vasta 1900 -luvun alussa niiden käyttö yleisty "tavallisen kansan" keskuuteen.

KUUNLILJAT, Hosta

Kuunliljat kuuluvat kuunliljakasveihin ja ovat kotoisin Aasiasta, jossa niitä kasvaa 40 lajia. Lajien ja lajikkeiden määrittäminen on hankalaa ja sen takia niitä on usein myynnissä väärillä nimillä. Kuunliljoja käytetään monenlaisissa paikoissa ja ne ovat tulleet hyvin suosituiksi myös hautausmailla. Ne menestyvät parhaiten ravinteikkaassa maassa puolivarjoisella tai varjoisella paikalla. Monet lajit menestyvät auringossakin, mutta silloin riittävästä kasvualustan kosteudesta on huolehdittava. Kuunliljojen turhaa jakamista ja siirtelyä tulee välttää.

40 Kirjokuunlilja, Hosta undulata

Kirjokuunlilja on kirjavalehtisistä kuunliljoista luultavasti yleisin. Sen lehdet ovat valkovihreät ja laji on helppo tunnistaa lehtien aaltomaisesta reunasta. Lehdistä tulee 20 cm korkeita ja vaalean violetit kukinnot nousevat 35 - 50 cm korkeuteen.

41 Japaninkuunlilja, Hosta lancifolia

Japaninkuunlilja on vaatimaton ja hyvin suosittu vihreälehtinen laji. Sen lehdistö on noin 25 cm korkea ja violetit kukinnot 30-60 cm korkeita.

MUITA PERENNOJA:

42 Jaloangervo, Astilbe Arendsii-hybr.

Rikkokasveihin kuuluvat jaloangervot ovat kotoisin Itä-Aasiasta. Niitä on luonnossa vain 12 lajia, joiden risteymiä käytetään koristekasveina. Suomessa ne yleistyivät vasta 1900 -luvun alkupuolella ja ovat nykyään suosittuja kasveja runsaan kukintansa, kauniin lehdistönsä ja monipuolisen lajikkeistonsa ansiosta. Puolivarjoinen kasvupaikka ja ravinteikas kosteutta pidättävä maaperä on niille paras. Ne leviävät hitaasti ja niille onkin annettava kasvurauha. Jaloangervoja lisätään pääasiassa jakamalla.

43 Kesäpikkusydän, Dicentra formosa

Särkyneet sydämet kuuluvat emäkkikasveihin ja niitä on 19 lajia, joista kolmea kasvatetaan Suomessa.

Kesäpikkusydän on pitkään ja runsaasti kukkiva Pohjois-Amerikasta kotoisin oleva laji. Kasvupaikkana on paras kosteutta pidättävä salaojitettu multamaa aurinkoisella tai puolivarjoisella paikalla. Haudoilla käytetään yleisesti pikkusydämiä.

44 Jalopioni, Paeonia lactiflora

Pionikasveihin kuuluvia pioneja tunnetaan 33 lajia pääosin Euroopan ja Aasian lauhkeilta vyöhykkeiltä. Pionit ovat tyypillisiä kartanoiden kasveja, joita on kasvatettu jo 1800 -luvun alkupuolelta. Pionilajikkeita on Suomessa kymmeniä, suosituimpia ovat suurikukkaiset tarhapionilajikkeet.

Jalopionien kukat voivat olla yksinkertaisia, puolikerrannaisia tai kerrannaisia ja väritään ne ovat valkoisen ja punaisen eri sävyjä. Pionin juurakkoa on varottava istuttamasta liian syvään, eikä se myöskään pidä siirtelystä. Paras kasvupaikka on aurinkoinen ja tuulilta suojattu.

45 Herttavuorenkilpi, Bergenia cordifolia

Rikkokasveihin kuuluva ikivihreä (ainavihanta) herttavuorenkilpi on hellepohoitoinen kasvi. Se menestyy niin varjoisella kuin aurinkoisellakin paikalla, mikäli veden saannista huolehditaan. Keväisin kasvia suojataan paahteiselta auringonpaisteelta ja poistetaan tarvittaessa kuolleet lehdet. Herttavuorenkilpi kasvaa 30 - 40 cm korkeaksi ja kukkii keväällä ruusunpunaisin kukin. Kukinta on runsainta auringossa.

46 Kotkansiipisaniainen, Matteuccia struthiopteris

Perinteisesti hautausmailla ja pihossakin koristekasvina paljon käytetty kotkansiipi kuuluu alvejuurikasvien heimoon, jonka kasvit pääasiassa ovat maassa kasvavia saniaisia. Kotkansiipi kasvaa koko maassa, mutta on yleinen vain etelässä. Aikoinaan siitä käytettiin mm. kaiska, kuolleenvuode ja kuolemankoura -nimiä. Kasvulehdet kasvavat ruusukkeina ja ovat 50 - 150 cm korkeita ja ulospäin kaartuvia. Ne lakastuvat syksyllä, mutta ruskeat ja kovat itiöpesäkelehdet jäävät "talventörröttäjiksi". Puolivarjoinen tai varjoinen kasvupaikka ja ravinteikas kosteutta pidättävä kasvualusta on kotkansiivelle paras. Aurinkoisella paikalla kasvuston väri jää vaaleaksi.

47 Hiirenporras, Athyrium filix-femina

Kotkansiipisaniaisen tapaan on käytetty myös hiirenporrasta, joka viihtyy samantyyppisillä kasvupaikoilla kuin kotkansiipikin. Kuolleenkoura, kuolleenvuode, ruumiinruoho ja sananjalka ovat vanhoja kasvista käytettyjä nimiä.

LÄHDELUETTELO:

Antikainen Urho	Pyhitetty lepopaikka	Kuopio 1993
Alanko Pentti	Puut ja pensaat	Tammi 1988
Hämet - Ahti Leena, Palmen Annikki Alanko Pentti Tigerstedt Peter M.A. Dendrologian Seura r.y.	Suomen puu- ja pensaskasvio	Helsinki 1989
Kaukovirta Erkki Ylätalo Marja Tegel Satu	Puuvartiset koristekasvit	Helsinki 1987
Lempiäinen Pentti Nickels Brita	Viimeiset leposijamme	Imatra 1990
Riikonen Antti	Suomalainen perennakäsikirja	Hämeenlinna 2003
Wirkkala Ilmari	Haudan ja hautausmaan hoito	Helsinki 1930
Wirkkala Ilmari	Suomen hautausmaiden historia	Porvoo 1945

Lehdet:

Puutarha nro 10/1985

Sorbifolia nro 4/2005

Internet:

metla.fi

metsavastaa.net

honeybee.helsinki.fi/mmeko/arboretum

makupalat.fi/kasvit.htm

puuproffa.fi

mustila.com

Muistiinpanoja

Teksti:
Seija Kukkonen

Kansikuva:
Veli-Matti Partanen